

Luis Duch

L'EXILI DE DÉU

FRAGMENTA EDITORIAL

Publicat per FRAGMENTA EDITORIAL
 Plaça del Nord, 4, pral. 1.ª
 08024 Barcelona
 www.fragmenta.cat
 fragmenta@fragmenta.cat

Collecció ASSAIG, 40
 Consell assessor PERE LLUÍS FONT
 FRANCESC-XAVIER MARÍN
 JOSEP OTÓN
 FRANCESC TORRALBA
 AMADOR VEGA

Primera edició FEBRER DEL 2017

Direcció editorial IGNASI MORETA
 Producció editorial ELISENDA SEVILLA
 Producció gràfica INÈS CASTEL-BRANCO

Impressió i relligat ROMANYÀ VALLS, S. A.

© 2017 LLUÍS DUCH ÁLVAREZ
 pel text

© 2017 FRAGMENTA EDITORIAL, S. L.
 per aquesta edició

Dipòsit legal B. 4.026-2017
 ISBN 978-84-15518-70-9

Generalitat de Catalunya
 Departament de Cultura

Amb el suport del Departament de Cultura

RESERVATS TOTS ELS DRETS

ÍNDEX

<i>Introducció</i>	7
I LA CRISI DE DÉU DELS NOSTRES DIES	
1 La situació de les Esglésies	13
2 Ésser humà i cultura	16
3 L'impacte de la Primera Guerra Mundial (1914-1918)	20
4 El Déu de l'actual crisi de Déu	24
5 La situació actual de la memòria	30
6 Déu i religió en el moment actual	34
7 Secularització	41
2 EL RETORN DE LES GNOSIS	
1 La defunció de la història	47
2 Gnosi i realització del jo	52
3 L'IMPRESCRIPTIBLE CRISTIÀ: CONCLUSIÓ	
1 Importància decisiva de l'imprescriptible cristià	67
2 La necessària iconoclàstia	71
3 Aproximar-se - Allunyar-se	77
4 Implícits i explícits: l'avui de Déu	83

INTRODUCCIÓ

EL 2007 VAM PUBLICAR un llibre sobre la qüestió de Déu en el qual, situats com estem en el si de la tradició judeocristiana, preteníem posar sobre la taula algunes de les qüestions més urgents i decisives de la història de Déu amb la humanitat. En el breu assaig que ara presentem ens proposem incidir d'una manera més directa i resumida que en aquell estudi en la realitat de la imatge de Déu en aquestes primeres dècades del segle XXI. És indiscutible que, positivament i negativament, amb accents i interessos molt variats, a partir de cosmovisions no coincidents, la tríada «Déu-Home-Món» ha estat un factor determinant, per acció o per reacció, en el pensament, l'acció i els sentiments dels habitants del Vell Continent i, per extensió, en els de la resta del planeta. Per bé i per mal, l'ésser humà és *contextodependent*, encara que els humans compartim sense excepció el fons últim i determinant de l'existència —cosa

que designem amb el terme *estructura*— sense distinció de raça, sexe o religió. Abordar la qüestió de la imatge de Déu en els contextos —tan bellugadissos, complexos i inconsistents— de la cultura actual, tot tenint en compte la permanència del que és estructural en l'ésser humà de tots els temps, és el que pretenem posar de manifest en el text que presentem.

Ja fa un temps, el teòleg alemany Falk Wagner apuntava que, com a conseqüència de la pèrdua del món per part de les Esglésies cristianes, la religió s'havia convertit en una qüestió d'«autotematització» (*Selbstthematisierung*) en la qual els criteris i les normatives emanats de les institucions eclesiàstiques intervenien cada vegada menys en l'articulació de la vida quotidiana dels creients.¹ En les societats modernes, certament amb excepcions apreciables, els grups religiosos s'han transformat en fràgils associacions de voluntaris; associacions, s'ha d'afegir, el senyal de fàbrica de les quals és amb certa freqüència

¹ Cf. Falk WAGNER, «Gott - ein Wort unserer Sprache?», dins Theo FAULHABER / Bernhard STILLFRIED (ed.), *Wenn Gott verloren geht. Die Zukunft des Glaubens in der säkularisierten Gesellschaft*, Herder, Friburg / Basilea / Viena, 1998, p. 229-230.

una profunda psicologització, que té com a correlat obligat un individualisme gairebé sempre hermèticament tancat sobre si mateix —l'anomenada «cultura del jo»— davant les demandes i les necessitats dels nostres contemporanis; individualisme que, en múltiples ocasions, està centrat obsessivament en la praxi terapèutica.²

En els nostres dies, per molts, les creences religioses s'han reduït a incoherents amuntegaments de gestos rutinaris que són el resultat d'una combinació, en alguns casos bastant caòtica i amb trets folklòrics, de conceptes i imatges heretats de les religions tradicionals, dels tòpics moderns imposats pels mitjans de comunicació, de les demandes de la realització personal («cultura del jo») i de l'impacte de l'individualisme segregat pel voraç i inhumà neoliberalisme imperant i la seva «religió del capitalisme» (W. Benjamin).³ En els anys seixanta i setanta del segle xx, amb l'adveniment i

² Cf., per exemple, Helena BÉJAR, *La cultura del yo. Pasiones colectivas y afectos propios de la teoría social*, Alianza, Madrid, 1993.

³ Sobre la religió i el déu del capitalisme, cf. Lluís DUCH, *Un extraño en nuestra casa*, Herder, Barcelona, 2007, p. 259-272; Elettra STIMILLI, *Il debito del vivente. Ascesi e capitalismo*, Quodlibet, Macerata, 2011, p. 175-206.

consolidació del que Jean Baudrillard va denominar la «modernitat psicològica», es va accentuar l'enfonsament de l'edifici religiós monàrquico-tradicional, la demolició del qual, sobretot a França i Anglaterra,⁴ ja havia estat iniciada pels il·lustrats del segle XVIII.

Des de fa aproximadament quaranta o cinquanta anys, pot constatar-se la presència cada vegada més manifesta d'una religió a la carta articulada d'acord amb les necessitats i preferències del propi jo, dels seus conflictes personals, dels seus interessos privats, de la seva presumpta autonomia i, fins i tot, de les estranyes demandes, fictícies o reals, del seu inconscient.⁵ Per exemple, la notable presència de llibres d'autoajuda en la

⁴ Cf. sobre aquesta qüestió les agudes i exhaustives anàlisis de Jonathan I. ISRAEL, *Radical enlightenment. Philosophy and making of Modernity 1650-1750*, Oxford University Press, Oxford, 2001, p. 447-471.

⁵ Cf. Jean BAUDRILLARD, s. v. *modernité*, dins *Encyclopædia Universalis*, XV, París, 1990, p. 552-554. Malgrat els anys transcorreguts des de la seva publicació, el llibre de Peter L. BERGER / Handfried KELLNER / Brigitte BERGER, *Un mundo sin hogar. Modernización y conciencia*, Sal Terrae, Santander, 1979, ofereix algunes reflexions molt oportunes per fer-se càrrec de la situació d'extrema orfandat que es viu en les societats de l'anomenat Primer Món.

nostra societat, a més de constituir en molts casos un lucratiu negoci editorial, descobreix, no només en termes convencionalment religiosos, l'enorme importància de les dimensions «terapèutico-religioses» en un món d'éssers solitaris i assetjats per l'avorriment i la frustració provocats gairebé sempre per un inclement i distant anonimat, en el qual les comunitats religioses, socials, culturals i polítiques han anat perdent o, almenys, danyant greument la seva anterior capacitat normativa, socialitzadora i orientadora. És fàcilment comprovable que, en termes generals, el món catòlic dels nostres dies pateix un gravíssim i empobridor procés d'«exculturació», que sol afectar gairebé amb la mateixa força el clergat i els laics. És indubtable que, al nostre país, d'una manera o altra, aquest estat de coses és el resultat de la controvertida herència de múltiples situacions conflictives, intransigents i, en molts casos, fins i tot bèl·liques que, sobretot a partir del segon terç del segle XIX, han distorsionat greument, i gairebé pervertit d'arrel, el missatge evangèlic i les seves conseqüències pràctiques per a la vida quotidiana de molts fidels del nostre país. És enormement significativa i, al mateix temps, realment preocupant la petitíssima

i fràgil autoestima d'una gran majoria de clergues i religiosos del nostre país que, molt sovint, no sempre afortunadament, no troben cap tipus d'orientació i acollida fraternal per part de molts funcionaris-jerarques de l'aparell eclesiàstic que, amb paraules més o menys paternalistes i amb una clara empremta misògina, s'inhibeixen gairebé per complet de la penosa situació material i espiritual en què viuen els seus clergues i fidels.

I

LA CRISI DE DÉU
DELS NOSTRES DIES

I LA SITUACIÓ DE LES ESGLÉSIES

TOT I LA INCONTESTABLE actualitat i profunditat de la crisi de les Esglésies (de les confessions cristianes), que afecta en profunditat molt especialment el cristianisme europeu (catòlic i protestant al mateix temps), no creiem que, en relació amb el missatge evangèlic, la crisi del món eclesiàstic sigui l'aspecte més preocupant i negatiu del moment present. Ja no es tracta ara de les velles, despietades i tradicionals controvèrsies i desacords entre clericals i anticlericals que, al nostre país, al llarg del segle XIX i les primeres dècades del XX, van fer saltar enlaire la convivència civil mitjançant un reguitzell de caïnites guerres civils, episodis sagnants i mútues incomprensions i judicis